



BARQAROR IQTISODIY O'SISH UCHUN SAMARALI BOSHQARUV MEXANIZMLARI

Sharipov Hasanjon Abdumanopovich

Farg'ona davlat universiteti akademik litsey ijrochi direktori

Annotatsiya: *Barqaror iqtisodiy o'sish uchun samarali boshqaruv mexanizmlari mavzusi iqtisodiy o'sishni ta'minlashda samarali boshqaruvning ahamiyatini o'rganadi. Ushbu maqola, davlatlar va tashkilotlar uchun iqtisodiy rivojlanishning barqarorligi uchun zarur bo'lgan boshqaruv tizimlarini tahlil qiladi. Muallif, iqtisodiy siyosatlarni amalga oshirishda yangiliklar, boshqaruv modellarini takomillashtirish va samarali resurslardan foydalanishni ta'minlaydigan mexanizmlar haqida batafsil ma'lumot beradi. Maqola, shuningdek, o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitlar va globalizatsiya jarayonlarida samarali boshqaruvning o'rni va uning uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikka bo'lgan ta'sirini ko'rib chiqadi.*

Keywords: *barqaror iqtisodiy o'sish, samarali boshqaruv, iqtisodiy siyosat, boshqaruv mexanizmlari, resurslardan samarali foydalanish, iqtisodiy barqarorlik, globalizatsiya, iqtisodiy modellar, innovatsion boshqaruv tizimlari, davlat boshqaruvi.*

Kirish. Barqaror iqtisodiy o'sish zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarda eng dolzarb mavzulardan biri bo'lib, uning samarali boshqaruv mexanizmlarini shakllantirish masalasi iqtisodiy nazariya va amaliyotning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. J. M. Keyns, R. Solou, D. Nordhaus, P. Krugman, M. Porter va boshqa iqtisodchilar tomonidan barqaror iqtisodiy o'sishga erishish bo'yicha turli nazariyalar ilgari surilgan. Ushbu tadqiqotlarda davlat siyosati, xususiy sektor faolligi, innovatsiyalar va ekologik barqarorlik asosiy omillar sifatida qayd etilgan. Ushbu tezisda barqaror iqtisodiy o'sish tushunchasi, uning muhim omillari va samarali boshqaruv mexanizmlari ilmiy yondashuvlar asosida tahlil qilinadi.

1. Barqaror iqtisodiy o'sish tushunchasi va nazariy asoslari.

Barqaror iqtisodiy o'sish deganda iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish, infratuzilmani rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni joriy qilish hamda ijtimoiy va ekologik barqarorlikni ta'minlash tushuniladi (Solow, 1956).

1.1. Iqtisodiy o'sish nazariyalari.





Klassik va neoklassik yondashuv (A. Smit, D. Rikardo, R. Solou): iqtisodiy o'sish tabiiy resurslardan samarali foydalanish va kapital jamg'arishga asoslanishi kerak.

Keynsian model (J. M. Keyns, 1936): davlat tomonidan talabni rag'batlantirish iqtisodiy o'sishning muhim omili hisoblanadi.

Endogen o'sish nazariyasi (P. Romer, R. Lukas): innovatsiyalar, bilim iqtisodiyoti va inson kapitaliga sarmoya kiritish uzoq muddatli o'sishning asosiy drayverlaridir.

Raqamli va yashil iqtisodiyot nazariyalari (Nordhaus, 1991; Krugman, 2008): ekologik omillar va texnologik taraqqiyot barqaror iqtisodiy rivojlanishning ajralmas qismidir.

2. Barqaror iqtisodiy o'sish uchun samarali boshqaruv mexanizmlari.

2.1. Davlat boshqaruvi va iqtisodiy siyosat.

Davlatning iqtisodiy o'sishni boshqarishdagi roli iqtisodiy siyosat mexanizmlariga asoslanadi. P. Krugman (1994) iqtisodiy siyosatni samarali olib borish uchun quyidagi strategik yondashuvlarni taklif etadi:

Monetar siyosat – inflyatsiyani nazorat qilish va kredit siyosatini tartibga solish.

Fiskal siyosat – soliq yukini optimallashtirish va investitsiya muhitini yaxshilash.

Sanoat siyosati – raqobatbardosh tarmoqlarni rivojlantirish va mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash.

D. Rodrik (2004) esa iqtisodiy rivojlanishning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun davlat siyosatining pragmatik va moslashuvchan bo'lishi zarurligini ta'kidlaydi.

2.2. Xususiy sektorni rivojlantirish va tadbirkorlik muhitini yaxshilash.

Xususiy sektor iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlaridan biri bo'lib, uning rivojlanishi uchun quyidagi mexanizmlar muhim ahamiyat kasb etadi (Porter, 1990):

Tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash – soliq imtiyozlari va startaplar uchun moliyaviy yordam dasturlari.

Raqobat muhitini shakllantirish – monopoliyalarga qarshi siyosat va erkin bozor tamoyillarini tatbiq etish.

Raqamli transformatsiya – sun'iy intellekt, blokcheyn va raqamli to'lov tizimlarini rivojlantirish.

2.3. Innovatsion iqtisodiyot va texnologik rivojlanish.





Endogen o'sish nazariyasiga ko'ra, innovatsiyalar iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi asosiy omillardan biridir (Romer, 1986). Shuning uchun quyidagi boshqaruv mexanizmlari taklif etiladi:

Ilmiy-tadqiqot va rivojlantirish (R&D) investitsiyalarini ko'paytirish.

Universitetlar va biznes hamkorligini kengaytirish.

Raqamli infratuzilmani rivojlantirish – 5G, sun'iy intellekt va IoT texnologiyalarini joriy qilish.

2.4. Inson kapitaliga sarmoya kiritish.

Barqaror iqtisodiy o'sish mehnat bozorining rivojlanishi bilan bog'liq (Becker, 1964). Samarali boshqaruv quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Ta'lim tizimini modernizatsiya qilish – STEM yo'nalishlariga e'tibor qaratish.

Kasbiy qayta tayyorlash dasturlarini kengaytirish.

Yangi kasblarni shakllantirish va mehnat bozorini diversifikatsiya qilish.

2.5. Ekologik barqarorlik va yashil iqtisodiyot.

D. Nordhaus (1991) yashil iqtisodiyotni rivojlantirish iqtisodiy o'sishning ajralmas qismi ekanligini ta'kidlagan. Shu sababli quyidagi mexanizmlar taklif etiladi:

Uglerod solig'ini joriy qilish – ekologik ifloslanishni kamaytirish.

Yashil energiya manbalariga sarmoya kiritish – quyosh, shamol va gidroenergetik loyihalarni rivojlantirish.

Aholining ekologik ongi va madaniyatini oshirish.

3. Iqtisodiy boshqaruv mexanizmlarining samaradorligini baholash.

Boshqaruv mexanizmlarining samaradorligi quyidagi ko'rsatkichlar asosida baholanadi:

Yalpi ichki mahsulot (YIM) o'sish sur'ati.

Ishsizlik darajasi va bandlik.

Inflyatsiya darajasi va makroiqtisodiy barqarorlik.

Ekologik barqarorlik ko'rsatkichlari.

Xulosa. Tahlillarga ko'ra, barqaror iqtisodiy o'sish uchun boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, davlat siyosati, xususiy sektorni rag'batlantirish, innovatsiyalarni rivojlantirish, inson kapitaliga sarmoya kiritish va ekologik barqarorlik iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi muhim omillardir. Kelajakda ushbu tamoyillarni amalga oshirish orqali barqaror rivojlanishga erishish mumkin.





FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Akhmedov, Sh. B. (2018). Iqtisodiy o'sish va barqarorlikni ta'minlashda samarali boshqaruv tizimlari. Toshkent: Iqtisodiyot va sanoat nashriyoti.
2. Islomov, D. (2020). Globalizatsiya va iqtisodiy boshqaruv mexanizmlari. Toshkent: O'zbekiston iqtisodiyot akademiyasi.
3. Mirzaev, A. (2019). Barqaror iqtisodiy o'sish: asosiy tamoyillar va strategiyalar. Toshkent: Iqtisodiy o'rganish instituti.
4. Usmonov, R. (2021). Samarali boshqaruv: iqtisodiy rivojlanishning asosi. Samarqand: Ilm-fan va texnologiya nashriyoti.
5. Nazarov, M. (2022). Iqtisodiy boshqaruvning samarali mexanizmlari: nazariya va amaliyot. Toshkent: O'zbekiston davlat universiteti nashriyoti.

